

The Effect of Audit Market Concentration on Audit Report Lag and Auditor Tenure of Listed Companies in Tehran Stock Exchange

Morteza Shafati ¹, Abolfazl Aminian ², Hasan Pakdaman ³

Received: 2018/11/17

Accepted: 2019/03/18

Research Paper

Abstract

Changes in capital markets in recent years have increased the auditor's pivotal role in the areas of decision making. Thus, recognizing and clarifying the nature of the performance and services offered by audit firms and their costs are a new field of efficiency capital markets in the world. The purpose of this research is investigation of audit market concentration on audit report lag and auditor tenure of Listed Companies in Tehran Stock Exchange. In this research, 92 companies were surveyed from 2011 to 2017. In order to measure audit market concentration, audit tenure and audit report lag. indicators of TOP4SHARE, Number of years accumulated since the beginning of the auditor's activity in the company and natural logarithm of time interval between the end of the fiscal year and the date of audit report are used respectively. The results showed that both aspects of the audit market concentration, had a negative and significant effect on the delay of the audit report and the auditor's tenure period.

Keywords: Audit Market Concentration, Audit Report Lag, Auditor Tenure.

JEL classification: M41, M42.

DOI: 10.22051/ijar.2019.23165.1454

¹ Lecturer of Accounting, Payame Noor University of Tehran, Tehran, Iran.
(shafati_morteza@yahoo.com)

² Lecturer of Accounting, Payame Noor University of Tehran, Tehran, Iran, (Corresponding Author).(aminian.abolfazl@yahoo.com)

³ PhD Student in Accounting, Islamic Azad University, Semnan Branch, Semnan, Iran.(h6_pakdaman@yahoo.com)

<http://ijar.alzahra.ac.ir>

بررسی تأثیر تمرکز بازار حسابداری بر دوره تصدی حسابرس و تأخیر گزارش حسابداری شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

مرتضی شفاعتی^۱، ابوالفضل امینیان^۲، حسن پاکدامن^۳

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۸/۲۶

تاریخ پذیرش: ۹۷/۱۲/۲۷

مقاله پژوهشی

چکیده

تغییرات بازارهای سرمایه در طی سالهای اخیر باعث افزایش نقش محوری حسابسان در حیطه های تصمیم سازی شده است. بنابراین، شناخت و شفافیت بیشتر ماهیت عملکردی و خدمات قابل ارائه موسسات حسابداری و هزینه های آنها، به عنوان یک موضوع و شاخه جدیدی از کارآمدی بازارهای سرمایه، امروز در جهان مطرح است. هدف این پژوهش بررسی تأثیر تمرکز بازار حسابداری بر تداوم انتخاب حسابداری و تأخیر گزارش حسابداری شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. در این پژوهش ۹۲ شرکت در دوره زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۶ مورد بررسی قرار گرفتند. به منظور سنجش تمرکز بازار حسابداری از معیار فشار رقابتی استفاده شد و برای سنجش دوره تصدی، تعداد سالهای انباشته از زمانی که حسابرس فعالیت خود را برای اولین سال در واحد مورد رسیدگی آغاز کرده است، استفاده شد. همچنین، برای سنجش تأخیر گزارش حسابداری از لگاریتم طبیعی فاصله بین پایان سال مالی تا تاریخ امضای گزارش حسابداری استفاده شد. پژوهش در قالب دو فرضیه از طریق رگرسیون مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد که تمرکز بازار حسابداری بر تأخیر گزارش حسابداری و دوره تصدی حسابرس، تأثیر منفی و معنی داری دارد.

واژه های کلیدی: تمرکز بازار حسابداری، دوره تصدی حسابداری، تأخیر گزارش حسابداری

طبقه بندی موضوعی: M41، M42

10.22051/ijar.2019.23165.1454:DOI

^۱ مربی، گروه حسابداری، دانشکده حسابداری و مدیریت، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران،
(shafati_morteza@yahoo.com)

^۲ مربی، گروه حسابداری، دانشکده حسابداری و مدیریت، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، نویسنده مسئول
(aminian.abolfazl@yahoo.com)

^۳ دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان، (h6_pakdaman@yahoo.com)

<http://ijar.alzahra.ac.ir>

مقدمه

طی چند سال اخیر موضوعی که استقلال حسابرسان و در نتیجه کیفیت کاری آنها را خدشه‌دار کرده و مورد سرزنش قرار داده و بیش از سایر عوامل، توجه منتقدان را به خود جلب کرده است، وجود رابطه بلندمدت بین آنها و صاحبکاران است (خداداده شاملو و بادآور نهندی، ۱۳۹۶). نگرانی موزن و شرف (۱۹۶۱) بیش از ۵۰ سال قبل در ارتباط با افزایش تدریجی سطح روابط دوستی بین حسابرس و صاحب کار و بر اثر ارتباطهای بلندمدت، نیز نشان از اهمیت موضوع از سالیان دور است (احمدپور و همکاران، ۱۳۹۴: ۹۴). تصمیم به تغییر حسابرس نباید با بیدقتی انجام شود. صاحب کار در صورتی تصمیم به تغییر، حسابرس میگیرد که یک یا تعداد بیشتری از ویژگی‌های مربوط به انتخاب حسابرس تغییر کند. بحث محدود کردن حسابرس، موافقان و مخالفانی با استدلالهای مختلف داشته است. پژوهش‌ها بیان می‌کنند که توانایی رسیدگی به بینظمیهای حسابداری تابعی از مدت تصدی حسابرس در سطح موسسه حسابرسی با سطح حسابرس است (خداداده شاملو و بادآور نهندی، ۱۳۹۶؛ ۱۰۷). از سوی دیگر، تمرکز بازار حسابرسی به‌عنوان یکی از استراتژیهای بازار حسابرسی محسوب می‌شود که نقش تعیینکننده‌ای در تداوم حضور حسابرس و تأخیر در گزارش حسابرسی محسوب می‌شود. طی یک دهه اخیر، قانون‌گذاران و تدوینکنندگان بازار سرمایه در برخی از کشورهای توسعه‌یافته نگرانی‌هایی را درباره تأثیرات بالقوه تمرکز بازار حسابرس بر هزینه‌ها و کیفیت حسابرسی، ابراز کرده‌اند (اوکسیرا، ۲۰۰۶: ۳؛ وزارت خزانه داری ایالات متحده، ۲۰۰۸: ۳۴۵). ضرورتاً، دغدغه اصلی آن است که تمرکز بازار حسابرسی، گزینه‌های مشتریان (صاحبکاران) را برای انتخاب خدمات موسسات حسابرسی کاهش میدهد، قدرت بازار حسابرسان را تقویت، جذابیت این بازار را کاهش و در نهایت منجر به افزایش هزینه‌های بالای حسابرسی و کاهش کیفیت می‌گردد (پیرسون و ترومپتر، ۱۹۹۴: ۱۱۷؛ ویلکینس و آچامدی، ۲۰۰۳: ۴۳۳؛ کارسون و همکاران، ۲۰۱۲: ۴۸؛ نیومن و ویلکینس، ۲۰۱۲: ۴۵۳؛ بون و همکاران، ۲۰۱۲: ۱۱۷۲؛ فرانسیس و همکاران، ۲۰۱۳: ۳۲۶). به عبارتی، تمرکز بازار حسابرسی بدلیل برهم زدن رقابت عادلانه در بازار و کاهش سهم بازار موسسات حسابرسی کوچکتر باعث کاهش کیفیت حسابرسی می‌گردد، زیرا این موضوع، انگیزه حسابرسان موسسات کوچکتر را کاهش میدهد و برای سرپا نگهداشتن خود و جذب مشتری تلاش می‌کنند به صاحب کار تخفیفات بیشتری ارائه دهند که در نهایت منجر به

کاهش کیفیت حسابرسی می‌گردد (دی فاند و همکاران، ۱۹۹۹: ۲۷۴؛ وانگ و همکاران، ۲۰۰۸: ۱۱۳؛ چن و همکاران، ۲۰۱۰: ۱۲۹). بخشی از تحقیقات قبلی نشان می‌دهند که رابطه بین تمرکز بازار حسابرسی و کیفیت حسابرسی، بسته به اینکه تمرکز بالا منجر به کاهش هزینه‌های حسابرسی می‌شود یا خیر، می‌تواند مثبت و یا منفی باشد. به عبارت دیگر، الزاما تمرکز بازار حسابرسی به باور این گروه از محققان، باعث کاهش کیفیت حسابرسی نمی‌شود (بلایر و کاسیرمن، ۱۹۸۰: ۱۴؛ چینی و فیلیپچ، ۲۰۰۲: ۱۳؛ چینی و همکاران، ۲۰۰۳: ۴۹۰). به‌طور تجربی، تحقیقات قبلی که رابطه بین تمرکز و کیفیت حسابرسی را با توجه به دوره تصدی حسابرس مورد مطالعه قرار داده‌اند، نتایج متفاوتی ارائه نمودند. بنابراین، درک و شناخت ارتباط بین تمرکز و تأخیر گزارش حسابرسی و نقش دوره تصدی حسابرس در آن می‌تواند به ارتقای تدوین آییننامه‌های نظارتی بر ارتقای سطح رقابت در بازار حسابرسی به منظور ارتقای هر چه بیشتر کیفیت صورت‌های مالی کمک نماید (هوآنگ و همکاران، ۲۰۱۶). در سال‌های اخیر نیز تغییرات عمده در اقتصاد و جوانب نظارتی محیط حسابرسی در بسیاری از کشورها ایجاد شده است که این تغییرات موجب افزایش چشمگیری در سطح رقابت در بازار حسابرسی گردیده است (سجادی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۸). در ایران نیز همزمان با تشکیل جامعه حسابداران رسمی، بازار حسابرسی افزایش چشمگیری در تعداد موسسه‌های حسابرسی خصوصی که دارای مجوز برای انجام خدمات حسابرسی بوده‌اند، داشته است. به عبارت دیگر، با رونق بازار خدمات حسابرسی در ایران هر موسسه در راستای نفوذ بیشتر در بازار و یافتن و جذب مشتری مبادرت به اعمال سیاستهای خود در بازار رقابتی کرده است (محمدرضائی و یعقوب‌نژاد، ۱۳۹۶: ۳۳). باید توجه داشت موضوع کیفیت حسابرسی اگرچه می‌تواند تحت تأثیر عوامل کلان محیط اقتصادی و بازار سرمایه باشد، اما همچنان بر سطح انگیزش حسابرسان در این بازارها که ناشی از همین عوامل کلان محیط اقتصادی و بازار سرمایه است، متمرکز است. به عبارت دیگر، اگر رقابت در بازار حسابرسی کاهش یابد و تبدیل به انحصار گردد سطح انگیزه‌های رقابتی کاهش می‌یابد و این موضوع باعث برتری طلبی گروهی از موسسات حسابرسی می‌شود که ضمن افزایش هزینه‌های حسابرسی، باعث کندی رقابت نیز می‌شوند. این موضوع به مرور می‌تواند کیفیت بررسی صورت‌های مالی را کاهش دهد. بنابراین، با توجه به اهمیت تمرکز در بازار حسابرسی و نقش رقابتی این بازار بر تأخیر گزارش حسابرسی و دوره تصدی حسابرس و به دلیل عدم وجود پژوهش‌های تجربی در داخل، این پژوهش تلاش دارد تا ابعاد تأثیرگذار مساله

را بررسی نماید و با ارائه مدل‌های متفاوت در سنجش تمرکز بازار حسابرسی، نقش و تأثیر آن را بر تأخیر گزارش حسابرسی و دوره تصدی حسابرس، بررسی نماید. بر این اساس، این پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال است که آیا تمرکز بازار حسابرسی بر هزینه‌های حسابرسی و کیفیت حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر دارد؟ در ادامه این پژوهش، مبانی نظری، پیشینه و مبانی توسعه فرضیه‌های پژوهش ارائه شده است. در بخش سوم اقدام به بیان روششناسی، تعاریف متغیرها و نحوه سنجش آنها شده است. در بخش چهارم، آزمون‌ها براساس روش‌ها و مدل‌های ارائه شده در بخش سوم مورد بررسی قرار گرفته است و در نهایت در بخش پنجم بحث و نتیجه‌گیری مطرح شده است.

مبانی نظری

تمرکز در بازار حسابرسی

بازار حسابرسی از ویژگی‌هایی برخوردار است که آن را از دیگر بازارهای مربوط به خدمات کسب و کار متمایز می‌کند. واتز و زیرمن (۱۹۸۳) و بال (۲۰۰۱) معتقدند که بازار حسابرسی نقش با اهمیتی در حفظ شفافیت و بهبود عملکرد بازارهای سرمایه ایفا می‌کند. تمرکز در بازار حسابرسی نشان‌دهنده میزان توزیع قدرت موسسات حسابرسی در بازار است که بر رقابت این شرکت‌ها در جذب مشتری موثر است (شانن و مایجور، ۱۹۹۷: ۱۵۷). به عبارتی، رقابت موثر نیازمند تعداد کافی موسسات حسابرسی ارائه دهنده خدمات است که باعث ایجاد تعادل در بازار می‌شود و زمانی که رقابتها پوششی برای انحصارطلبی باشد، کیفیت کاهش می‌یابد، انگیزه‌های منفعتطلبانه گسترش می‌یابد و در نهایت استقلال حسابرس کاهش می‌یابد (گراکوس و سیورسون، ۲۰۱۵: ۵) و این در حالی است که بخش عرضه خدمات در این بازارها می‌تواند بدلیل تخصصی بودن موسسات، متمرکز باشد. مثلا در آمریکا بخش اعظم تعاملات حسابرسی و تقریبا تمام حق‌الزحمه‌های حسابرسی به چهار موسسه بزرگ حسابرسی تعلق می‌یابد. تمرکز، رفتار موسسه‌های حسابرسی بزرگ را تعیین کرده و در نتیجه عامل مهمی در رقابت بازار محسوب می‌شود (مویرز و تورلی، ۱۹۸۷: ۱۲۱). نگرانی عمومی درباره این مسئله آن است که تمرکز بیش از حد موجب کاهش رقابت و افزایش قیمت خدمات ارائه شده توسط برخی حسابرسان می‌شود (دیوان محاسبات آمریکا، ۲۰۰۸). از دیدگاه اقتصادی، تمرکز بالای فروشنده از طریق صرفه‌جویی‌های اقتصادی ناشی از مقیاس، موجب سود مشتری می‌شود و در مقابل

ممکن است هزینه کمتر باعث کاهش کیفیت خدمات قابل ارائه گردد. رقابت در عرضه از دو منبع نشأت می‌گیرد؛ اول ورود حسابرسان جدید به بازار و دیگری از افزایش ظرفیت عرضه حسابرسان فعلی. این رقابت فزاینده پیامدهای خاص خود را دارد (فیریر و همکاران، ۲۰۱۵: ۳۵۴). برخی از حسابداران حرفه ای از این نگراند که رقابت و به خصوص رقابت بر سر قیمت در رابطه با قراردادهای حرفه‌ای منجر به افت کیفیت شود (کورمیر و همکاران، ۲۰۱۷: ۱۹۵). اگر چه تحقیقات از این نگرانی‌ها حمایت چندانی نمی‌کند، اما این نظریه نیز طرفداران زیادی دارد که فشار بودجه و محدودیت زمانی به طور متناوب منجر به بروز حسابرسی‌های پایینتر از استاندارد می‌شود. یک دلیل وجود بودجه و زمان محدود در حسابرسی است که رقابت شدید بر سر قیمت را ایجاد می‌کند. چنین مطلبی به قدر کافی مستند و در نتیجه قابل دفاع نیست، اما ابهام در رابطه با رقابت در حرفه حسابرسی بحث مشروع و رایجی است و ویژگی‌های خاص حرفه حسابرسی به این ابهامات دامن می‌زند.

پیشینه پژوهش

هیسه و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان اعتماد به نفس صوری مدیران، تصدی حسابرسان و حقالزحمه حسابرسی به بررسی این سوال پرداختند که آیا درک حسابرسان از اعتماد به نفس صوری مدیران با تصمیمات مربوط به هزینه حسابرسی آنها ارتباط دارد یا خیر. نتایج نشان داد که حسابرسان مبلغ حسابرسی کمتری را برای شرکت‌هایی که دارای مدیران با اعتماد به نفس هستند، در دوره تصدی حسابرسی دریافت می‌کنند. همچنین، نتایج این بررسی نشان داد که دوره تصدی حسابرسان، ارتباط منفی بین اعتماد به نفس مدیران و هزینه حسابرسی را تضعیف می‌کند.

حبیب و موهمدی (۲۰۱۸) به بررسی ارتباطات سیاسی و تاخیر گزارش حسابرسی در کشور اندونزی پرداختند. آنان استدلال نمودند که گزارش به موقع حسابرسی، اطمینانی معقول درباره کیفیت گزارشگری مالی برای ذینفعان برون‌سازمانی فراهم می‌آورد. بنابراین، می‌توان استدلال نمود که شرکت‌های دارای روابط سیاسی نسبت به شرکت‌های فاقد روابط سیاسی، صورت‌های مالی حسابرسی شده را با سرعت بالاتری گزارش می‌نمایند و تاخیر کمتری در ارائه گزارش دارند.

سلیمان و ال طاهات (۲۰۱۵)، در پژوهشی با عنوان به‌هنگام بودن گزارش‌های مالی حسابرسی شده شرکت‌های فهرست شده در اردن، به بررسی تأثیر ویژگی‌های شرکتی (اندازه، سابقه و اهرم مالی) بر گزارشگری مالی به‌موقع در بورس اوراق بهادار اردن پرداختند. این پژوهش به بررسی زمانبندی گزارش‌های مالی سالیانه توسط شرکت‌های ذکر شده در بورس اوراق بهادار عمان پرداخته است. در این پژوهش گزارش مالی ۲۳۵ شرکت بررسی گردید. نتایج این بررسی نشان داد که بین میزان سودآوری، رشد و حجم حسابرسی شرکت و میزان به‌موقع بودن گزارش‌های مالی حسابرسی شده رابطه وجود دارد. همچنین، هیچ ارتباط معناداری بین زمانبندی گزارش‌های مالی حسابرسی شده و اندازه، سن و اهرم شرکت وجود ندارد.

غلامی گیفان و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه انحصار بازار حسابرسی با حق‌الزحمه و کیفیت حسابرسی با در نظر گرفتن ماده ۹۹ قانون برنامه پنجم توسعه به بررسی رابطه انحصار بازار حسابرسی با حق‌الزحمه حسابرس و کیفیت حسابرسی پرداختند. در این ارتباط، تعداد ۹۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۰ ساله طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۴ بررسی شد. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که بین انحصار بازار حسابرسی با حق‌الزحمه حسابرسی یک رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. درحالی که رابطه معناداری بین انحصار بازار حسابرسی و کیفیت حسابرسی مشاهده نشد. علاوه بر این، یافته‌ها حاکی از آن است که علیرغم آنکه بعد از تصویب ماده ۹۹ قانون برنامه پنجم توسعه، میزان انحصار افزایش یافته است، اما تصویب این قانون تأثیری بر رابطه میان انحصار بازار حسابرسی و حق‌الزحمه حسابرس و نیز رابطه میان انحصار بازار حسابرسی و کیفیت حسابرسی نداشته است.

خداداده شاملو و بادآور نهندي (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان تأثیر تخصص حسابرس در صنعت و دوره تصدی حسابرس بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی با تأکید بر چرخه عمر شرکت، به تعیین تأثیر تخصص حسابرس در صنعت و دوره تصدی حسابرس بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی با تأکید بر چرخه عمر شرکت پرداختند. جامعه آماری، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بود و با روش نمونه‌گیری حذف نظام‌مند، ۱۱۲ شرکت در نمونه آماری قرار گرفتند. دوره زمانی پژوهش از ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۴ بود. برای آزمون فرضیه‌ها از تجزیه و تحلیل رگرسیون استفاده شد. نتایج این پژوهش نشان داد تخصص حسابرس در صنعت بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی در کل و در مرحله بلوغ، تأثیر مثبت و معناداری دارد.

همچنین، دوره تصدی حسابرس بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی در کل و در مراحل مختلف چرخه عمر شرکت تأثیری ندارد.

بارانی و اشرفی (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان بررسی اندازه و تخصص کمیته حسابرسی با به‌موقع بودن گزارشگری مالی، به بررسی رابطه بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی با به‌موقع بودن گزارشگری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. به همین منظور، داده‌های مربوط به ۱۰۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای دوره زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳، جمع‌آوری شد و از الگوی رگرسیونی داده‌های ترکیبی برای آزمون فرضیه‌ها استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد که بین اندازه کمیته حسابرسی رابطه معناداری با به‌موقع بودن گزارشگری مالی وجود ندارد. همچنین، نتایج بیانگر این مطلب بود که بین تخصص کمیته حسابرسی با به‌موقع بودن گزارشگری مالی وجود دارد.

مبانی توسعه فرضیات

گائو (۲۰۱۱)، استدلال می‌کند که عدم حق انتخاب از جانب مشتری سبب افزایش قدرت بازاری موسسات حسابرسی و تأخیر در گزارش حسابرسی می‌شود، اما هیچ شواهد مستند و نظری معنی‌داری دال بر این موضوع یافت نشده است. درباره تأخیر گزارش حسابرسی پژوهش‌های متعددی انجام شده است. برای مثال، در یونان، لونتیس و همکاران (۲۰۰۵) دریافتند که بین پایان سال مالی و تاریخ گزارش حسابرسی فاصله زیادی وجود دارد، به شکلی که کمترین زمان ۳۰ روز و بیشترین زمان ۱۵۸ روز، بوده است. همچنین، به‌طور کلی میانگین تأخیر حسابرسی در اسپانیا ۸۵ روز (بونسون و همکاران، ۲۰۰۸) بوده است. به همین ترتیب، در یونان ۹۸ روز (لونتیس و همکاران، ۲۰۰۵)، در هونگ کونگ ۱۰۹ روز (نجی و تای، ۱۹۹۴) و در کویت ۶۲ روز در سال ۲۰۰۷ (القانم و هگازی، ۲۰۱۱) بوده است، اما در ایران مطابق با دستورالعمل افشای سازمان بورس، شرکت‌ها مکلف هستند تا صورت‌های مالی حسابرسی شده خود را ۱۰ روز قبل از مجمع عمومی عادی سالانه صاحبان سهام، افشا نمایند؛ یا عمدتاً به موجب اساسنامه شرکت‌ها، مجمع عمومی میبایست حداکثر ظرف مدت ۴ ماه پس از پایان سال مالی برگزار گردد. بر اساس تبصره ۵ ماده ۷ این دستورالعمل، در صورتی که گزارش‌ها و صورت‌های مالی سالانه و میان‌دوره‌ای، قبل از مهلت مقرر در این ماده تهیه شده باشند، باید فوراً توسط ناشر افشا گردد، که عدم افشا تا

قبل از مهلت مقرر، بلا مانع و مشمول تأخیر عادی گزارش حسابرسی می شود (کمیته فنی سازمان حسابرسی، ۱۳۹۱). تأخیر عادی گزارش حسابرسی به عنوان دوره بین پایان سال مالی یک شرکت و تاریخ گزارش حسابرسی تعریف می شود که یکی از متغیرهای خروجی قابل مشاهده خارجی است و اجازه می دهد تا دیگران بهره‌وری (کارایی) حسابرسی را اندازه‌گیری نمایند (بامبر و همکاران، ۱۹۹۳). به طور مشابه با سیو دیس و پاپادیمه تریوس (۲۰۰۷)، در پژوهش خود با استفاده از جامعه آماری حسابرسان کشور بریتانیا، دریافتند با افزایش تمرکز بازار حسابرسان به عنوان یکی از ویژگی‌های رقابتی، تأخیر در گزارش حسابرسان به طور چشمگیری کاهش می‌یابد، زیرا در بازار رقابتی شرکت‌ها به دنبال افزایش میزان ارتقای سطح کیفیت خدمات خود هستند و این موضوع باعث می‌شود تا تأخیر در گزارش حسابرسی کاهش یابد. در واقع موسسات حسابرسی تلاش می‌کنند، با استخدام شرکای حسابرسی باتجربه و کارمندان ماهر، تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی را کاهش دهند. به عبارت ساده‌تر، افزایش تمرکز می‌تواند با توجه به صرفه‌جویی نسبت به مقیاس یا رقابت شدید در بین دیگر ارائه‌دهندگان خدمات، منجر به کاهش تأخیر در گزارش حسابرسی گردد (پیرسون و ترامپتر، ۱۹۹۴: ۱۲۰؛ دانوس و ایچینسیهر، ۱۹۸۶: ۶۳۵؛ نیومن و ویلکینس، ۲۰۱۲: ۴۵۸). در همین راستا، ساندرز و همکاران (۱۹۹۵) دریافتند که از آنجایی که اطلاعات مالی نسبت به گذشت زمان ارزش و سودمندی خود را در تصمیم‌گیری‌ها از دست می‌دهند، بنابراین با افزایش میزان تمرکز در بازار حسابرسی فاصله زمانی بین پایان سال مالی و تاریخ انتشار صورت‌های مالی (تأخیر در گزارشگری مالی) کوتاه‌تر خواهد شد و این موضوع ارزش اطلاعات منتشر شده برای تصمیم‌گیرندگان مالی را افزایش می‌دهد. علاوه بر آن، این مساله قابلیت اتکا گزارش‌های مالی که خود مسئله مهمی است را تقویت می‌نماید، زیرا تأخیر در گزارش حسابرسی باعث می‌شود که اطلاعات، ارزش زمانی و سودمندی خود را از دست دهند. بر این اساس، اطلاعاتی که از قابلیت اعتماد کافی بین استفاده‌کنندگان برخوردار نباشند، مسلماً در تصمیم‌های آنان اثرگذار نخواهند بود. از سوی دیگر، حبیب و برهان (۲۰۱۱) در پژوهش خود بیان نمودند، تأخیر در انتشار گزارش حسابرسی به عنوان معیاری جهت سنجش میزان کارایی موسسات حسابرسی در نظر گرفته می‌شود. نتایج پژوهش آنها تأیید نمود که شرکت‌هایی که صورت‌های مالی آنها توسط موسسات حسابرسی که دارای تخصص و تجربه لازم هستند، حسابرسی می‌شود، معمولاً تأخیر کمتری در انتشار گزارش‌های خود دارند، زیرا با استناد به معیار کارایی تلاش می‌کنند، با افزایش میزان کیفیت خدمات‌دهی، مشتریان خود

را حفظ نمایند و سطح انتظارات جامعه از حسابرسان را در توسعه شفافیت گزارش‌های مالی، تقویت نمایند. این موضوع جایگاه آنها را در بازار حسابرسی غنیتر می‌کند. وی (۲۰۱۳) بیان می‌کند که استفاده اشتباه از استانداردهای گزارشگری مالی بینالمللی (IFRS) توسط همه موسسات حسابرسی تخصصی و حسابرسان متخصص آنها و سایر حسابرسان باعث طولانی شدن زمان انتشار گزارش حسابرسی می‌گردد. بنابراین، با اتکاء به نتایج پژوهش‌ها و مبانی نظری مطرح شده در این زمینه فرضیه اول تحقیق به صورت زیر پیشنهاد می‌گردد.

فرضیه اول: تمرکز بازار حسابرسی بر تأخیر گزارش حسابرسی تأثیر معنی‌داری دارد.

اثر تداوم انتخاب حسابرس بر کیفیت حسابرسی همواره از دو منظر قابل بررسی است. از یک طرف تداوم انتخاب حسابرس موجب نزدیکی بیش از حد حسابرس به مدیریت صاحب‌کار می‌شود که این موضوع ممکن است اثر منفی بر استقلال حسابرس و کیفیت حسابرسی داشته باشد، اما از سوی دیگر، تداوم انتخاب حسابرس موجب می‌شود تا حسابرس تدریجاً و طی فرآیند حسابرسی‌ها، دانش خاص مشتری را کسب کند که این موضوع موجب افزایش صلاحیت حرفه‌ای و کیفیت حسابرسی می‌شود (احمدی و درسه، ۱۳۹۴: ۱۱۳). تحقیقات قبلی در زمینه تمرکز بازار حسابرسی و تداوم انتخاب حسابرس شواهد غیرقطعی از این مساله ارائه می‌کنند. تحقیقات اولیه، شواهد غیرمستقیم در زمینه رابطه بین تمرکز و تداوم انتخاب حسابرس به‌عنوان یکی از مولفه‌های کیفیت حسابرسی از طریق بهرهمندی از رخدادهای خاص، مانند مقرراتزدایی رقابت بر سر قیمت، در اختیار ما قرار می‌دهند. برای مثال، هامکن براک و همکاران (۲۰۰۰) رقابت در بازار حسابرسی را بر دوره تصدی حسابرس مورد مطالعه قرار دادند و باور داشتند که رقابت در بازار حسابرسی به کیفیت بهتر حسابرسی منجر می‌شود. جتر و شاو (۱۹۹۵)، در پژوهش خود رابطه معنی‌داری بین رقابت بازار حسابرسی و دروه تصدی حسابرس یافت نکردند. اکثر تحقیقات در سال‌های اخیر تمرکز بازار حسابرسی را به‌طور مستقیم اندازه‌گیری می‌کنند، اما همچنان نتایج بدست آمده قطعی نیست. به‌طوری‌که رابطه بین تمرکز بازار حسابرسی و تداوم یا عدم تداوم انتخاب حسابرس بر اساس نتایج بیان شده، در حال‌های از ابهام قرار دارد. از یک سو، زمانی که بازار حسابرسی از تمرکز بالایی برخوردار باشد، ترس از دست دادن مشتری کاهش پیدا می‌کند، زیرا حق انتخاب موسسات حسابرسی، محدود می‌شود. تحت این

شرایط، حسابرسان به دلیل عدم ترس از دست دادن مشتریان خود، تلاش می کنند استقلال خود را بیشتر حفظ نمایند و این کار منجر به افزایش کیفیت حسابرسی می شود. بنابراین، رابطه حسابرسان با صاحبکاران، معمولاً کوتاه مدت است و حسابرسان با تغییر صاحبکاران خود بر اساس قوانین، تلاش مینمایند کار خود را از طریق کسب تجربیات جدید توسعه بخشند (کالاپور و همکاران، ۲۰۱۰: ۱۱۱). علاوه بر این، تمرکز بیشتر بازار حسابرسی، منجر به صرفه جویی نسبت به مقیاس می شود و حسابرسان را قادر می سازد تا هزینه ها را کاهش و تلاش خود را به منظور افزایش کیفیت حسابرسی، شدت بخشند. از سوی دیگر، در یک بازار متمرکز حسابرسی، ممکن است حسابرسان از انگیزه کمتری برای بهبود کیفیت خدمات برخوردار باشند و این موضوع منجر به اعتماد به نفس زیاد آنها و در نتیجه کیفیت ضعیفتر حسابرسی می شود (بون و همکاران، ۲۰۱۲؛ فرانسیس و همکاران، ۲۰۱۳). در این شرایط حتی دوره تصدی حسابرسی افزایش می یابد. با توجه به توضیحات داده شده، فرضیه دوم پژوهش بیان می شود.

فرضیه دوم: تمرکز بازار حسابرسی بر تدام انتخاب حسابرس تأثیر معنی داری

دارد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف، تحقیقی کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده از نوع تحقیقات نیمه تجربی پسرویدادی در حوزه تحقیقات اثباتی حسابداری است که با استفاده از روش رگرسیون چند متغیره و مدل های اقتصادسنجی انجام شده است. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش را شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۶ تشکیل می دهد و نمونه انتخابی تحقیق نیز شرکت هایی است که مجموعه شرایط زیر را دارا باشند.

۱. شرکت هایی که تاریخ پذیرش آنها در سازمان بورس اوراق بهادار قبل از سال ۱۳۹۱ بوده و تا پایان سال ۱۳۹۶ نیز در فهرست شرکت های بورسی باشند .
۲. سال مالی آنها منتهی به پایان اسفند ماه باشد.
۳. طی سال های مذکور تغییر فعالیت یا تغییر سال مالی نداده باشند.

۴. جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی نباشند (شرکت‌های سرمایه‌گذاری به علت تفاوت ماهیت فعالیت با بقیه شرکت‌ها در جامعه آماری منظور نشدند).
۵. طول وقفه انجام معاملات در این شرکت‌ها طی دوره زمانی مذکور بیشتر از ۶ ماه نباشد.
- پس از اعمال محدودیت‌های فوق تعداد ۹۲ شرکت به‌عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. داده‌های تحقیق حاضر از لوح‌های فشرده آرشیو آماری و تصویری سازمان بورس اوراق بهادار تهران، پایگاه اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران و دیگر پایگاه‌های مرتبط و نیز از نرم افزار ره‌آورد نوین استخراج گردید. تجزیه و تحلیل نهایی داده‌های گردآوری شده نیز با استفاده از نرم افزارهای اقتصادسنجی Eviews و Stata صورت گرفته است.
- نکته: بر اساس سنجش متغیر تمرکز بازار سرمایه یک سال قبل نیز در برآوردها آورده شده است و بر این مبنا دوره زمانی پژوهش ۶ ساله است.

متغیرهای پژوهش

متغیر مستقل

به پیروی از تحقیق‌های کالاپور و همکاران (۲۰۱۰)، دان و همکاران (۲۰۱۱)، بون و همکاران (۲۰۱۲)، نیومن و ویلکینس (۲۰۱۲)، کارسون و همکاران (۲۰۱۲) و نیومن و همکاران (۲۰۱۳) برای سنجش تمرکز بازار حسابرسی (CON) از معیار دو وجهی صفر و یک و بر اساس رابطه (۱) استفاده شده است.

$$TOP4SHARE_t = \sum_{i=1}^k \left(\frac{TOP4SHARE \text{ of } LAF_{it}}{Total \ LAF_{jt}} \right)^2 \quad \text{رابطه (۱)}$$

که در آن k تعداد حساب‌برسان در صنعت بر اساس تعداد نمونه آماری، $TOP4SHARE \text{ of } LAF_{it}$ کل حق‌الزحمه پرداختی به موسسه حسابرسی شرکت i در زمان t و $Total \ LAF_{jt}$ کل حق‌الزحمه پرداختی به موسسات حسابرسی در صنعت j در زمان t است. سپس، بر اساس معیار دو وجهی صفر و یک، شاخص اول تمرکز حساب‌برس مشخص گردیده است. به گونه‌ای که اگر نسبت رابطه (۱) بزرگتر یا مساوی یک ($TOP4SHARE \geq 1$) باشد،

نشان‌دهنده تمرکز بازار حسابرس است و در صورتی که این مقدار کوچکتر از یک باشد، عدم تمرکز بازار حسابرس را نشان می‌دهد.

متغیرهای وابسته

در این پژوهش دو متغیر تأخیر در گزارش حسابرس و تداوم انتخاب حسابرس به‌عنوان دو متغیر وابسته مورد سنجش قرار می‌گیرند.

- تأخیر در گزارش حسابرس: در این پژوهش به پیروی از تحقیق لونتیس و همکاران (۲۰۰۵)، وی (۲۰۱۲) و حیب و همکاران (۲۰۱۱) برای سنجش تأخیر در گزارش حسابرس از لگاریتم طبیعی فاصله بین پایان سال مال تا تاریخ امضای گزارش حسابرسی استفاده شده است.
- دوره تصدی حسابرس: به‌منظور اندازه‌گیری صحیح دوره تصدی حسابرس از تعداد سال‌های انباشته از زمانی که حسابرس فعالیت خود را برای اولین سال در واحد مورد رسیدگی آغاز کرده است، استفاده شده است.

متغیرهای کنترلی

- در این پژوهش دو دسته متغیرهای کنترلی در قالب ویژگی‌های صاحبکاران (شرکت‌ها) و ویژگی‌های موسسه حسابرسی به پیروی از پژوهش هوآنگ و همکاران (۲۰۱۶) استفاده شد.
- ویژگی‌های شرکت: در این پژوهش وضعیت مالی، اندازه شرکت، جریان نقدی، نسبت موجودی و اهرم مالی به‌عنوان متغیرهای کنترلی در مدل قرار گرفت.

نگاره (۱): تعریف ویژگی‌های شرکت

تعریف عملیاتی	نماد	متغیر
نسبت دارایی به کل بدهی	Debt	وضعیت مالی
لگاریتم طبیعی کل دارایی‌ها	Size	اندازه شرکت
نسبت خالص جریان‌های نقدی عملیاتی به هر سهم	CF	جریان نقدی
نسبت کل موجودی مواد و کالا به درآمدهای عملیاتی	Inv	نسبت موجودی مواد و کالا
نسبت کل بدهی‌ها به کل دارایی‌ها	Lev	اهرم مالی

• ویژگی‌های موسسه حسابرسی

در این تحقیق به منظور سنجش ویژگی‌های موسسه حسابرسی به پیروی از تحقیق لاجمی و گانا (۲۰۱۱) از مجموع معیارهای اندازه حسابرس (BIG)، اظهارنظر حسابرس (AUDOPIN)، تأخیر در ارائه گزارش حسابرس (AUDLAG)، تخصص حسابرس (AUDSPEC)، دوره تصدی حسابرس (AUDTEN) استفاده شد. بدین منظور برای تعریف متغیرهای تحقیق از نگاره زیر استفاده می‌شود:

نگاره (۲): سنجش متغیرهای مربوط به موسسات حسابرسی

تعریف عملیاتی	نماد	متغیر
به منظور سنجش این متغیر از متغیر دامی صفر و یک استفاده شد. در صورتی که موسسه حسابرسی زیر نظر سازمان بورس باشد، عدد یک در غیر اینصورت عدد صفر، تعلق گرفت.	BIG	اندازه حسابرس
به منظور سنجش این متغیر از متغیر دامی صفر و یک استفاده شد. اگر شرکت اظهارنظر مقبول بدون بند توضیحی دریافت کرده باشد، عدد یک در غیر اینصورت عدد صفر، تعلق گرفت.	AUDOPIN	اظهارنظر حسابرس

مدل تحقیق

همانطور که در توسعه فرضیه‌های پژوهش تشریح گردید، این پژوهش شامل ۲ فرضیه است که در این بخش مدل‌های آزمون فرضیه‌های پژوهش ارائه شده است. مطابق با فرضیه اول رابطه (۲) برای آزمون فرضیه اول ارائه می‌شود.

$$\text{Audit Report Lag}_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 \text{TOP4SHARE}_{it} + \alpha_2 \text{TOP4SHARE} - \text{DISTANCE}_{it} + \beta_i \sum \text{Company} - \text{chara}_{it} + \lambda_j \sum \text{Auditfirm} - \text{chara}_{it} + \varepsilon_{it}$$

رابطه (۲)

که در آن $\text{Audit Report Lag}_{it}$ لگاریتم طبیعی فاصله بین پایان سال مال تا تاریخ امضای گزارش حسابرسی شرکت i در زمان t ، TOP4SHARE_{it} شاخص سهم بازار شرکت i در زمان t ، $\text{TOP4SHARE} - \text{DISTANCE}_{it}$ شاخص فشار رقابتی شرکت i در زمان t ، $\sum \text{Company} - \text{chara}_{it}$ مجموع ویژگی‌های شرکت i در زمان t و در نهایت $\sum \text{Auditfirm} - \text{chara}_{it}$ مجموع ویژگی‌های موسسات حسابرسی شرکت i در زمان t است.

همچنین، به منظور سنجش فرضیه دوم پژوهش از رابطه (۳) استفاده شد.

$$\text{Tenure}_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 \text{TOP4SHARE}_{it} + \alpha_2 \text{TOP4SHARE} - \text{DISTANCE}_{it} + \beta_i \sum \text{Company} - \text{chara}_{it} + \lambda_j \sum \text{Auditfirm} - \text{chara}_{it} + \varepsilon_{it}$$

رابطه (۳)

که در آن Tenure_{it} دوره تصدی حسابرس شرکت i در زمان t است.

تفسیر یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

به منظور بررسی مشخصات عمومی متغیرها، همچنین برآورد مدل و تجزیه و تحلیل دقیق آنها، آشنایی با آمار توصیفی مربوط به متغیرها لازم است. نگاره (۳)، آمار توصیفی متغیرهای مورد آزمون که شامل برخی شاخص‌های مرکزی و پراکندگی است، را نشان می‌دهد.

همانگونه که در این نگاره ملاحظه می‌شود، میانگین شاخص سهم بازار و فشار رقابتی به‌عنوان دو معیار تمرکز بازار حسابرس به ترتیب برابر با ۰/۱۲ و ۰/۲۹ است. همچنین، میانگین دوره

تصدی حسابرس برابر با ۲/۱۸۳ سال است که بیانگر آن است که به طور متوسط دوره حضور یک حسابرس در شرکت های مورد بررسی ۲/۱۸۳ سال است. همچنین، میانگین تأخیر گزارش حسابرس برابر با ۶۶/۵۵ روز است. بررسی میانگین متغیرهایی همچون وضعیت مالی نشان می دهد که ۵۲/۸ درصد کل بدهی ها از محل دارایی ها و ۶۰/۹ درصد دارایی های شرکت ها از محل بدهی ها است. همچنین، میانگین آمار توصیفی اظهار نظر حسابرسان نشان می دهد، ۱۸/۱ درصد اظهار نظر حسابرسان، اظهار نظر مقبول بدون بند توضیحی است. علاوه بر آن، ۴۱/۶ درصد حسابرسان طی سه سال مسئولیت بررسی صورت های مالی یک شرکت را بر عهده داشته اند و در نهایت ۱۲/۱ درصد از جنسیت حسابرسان، زن بوده است.

نگاره (۳): آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	مشاهدات	میانگین	میانه	حداقل	حداکثر	انحراف معیار
شاخص سهم بازار	۵۵۲	۰/۱۲	۰/۱۰	۰/۰۴۲	۰/۲۳	۰/۰۴
فشار رقابتی	۵۵۲	۰/۲۹	۰/۱۷	۳/۶۳	۰/۷۱	۰/۵۹
تأخیر گزارش حسابرس	۵۵۲	۶۶/۵۵	۶۰/۰۲	۲۲	۱۲۳	۲۱/۴۳
دوره تصدی حسابرس	۵۵۲	۲/۱۸۳	۲/۰۹۱	۱	۶	۱/۰۹۱
وضعیت مالی	۵۵۲	۰/۵۲۸	۰/۵۳۲	۰/۰۵۲	۱/۰۱۸	۰/۲۵۱
اندازه شرکت	۵۵۲	۱۲/۴۷۹	۱۱/۳۹۳	۹/۳۷۲	۱۴/۸۱۷	۰/۸۰۸
جریان نقدی	۵۵۲	۰/۳۸۹	۰/۲۶۶	-۲/۱۰۱	۳/۴۱۳	۰/۶۸۸
نسبت موجودی	۵۵۲	۰/۴۲۷	۰/۲۰۲	۰	۴/۳۷۷	۰/۷۸۳
اهرم مالی	۵۵۲	۰/۶۰۹	۰/۶۰۳	۰/۰۹۱	۱/۵۶۵	۰/۲۱۶
اندازه حسابرس	۵۵۲	۰/۲۹۳	۰	۰	۱	۰/۴۳۹
اظهار نظر حسابرس	۵۵۲	۰/۱۸۱	۰/۱۷۴	۰	۱	۰/۰۹۳

آزمون های پیش فرض رگرسیون

یکی از مفروضات معادله رگرسیون، ثابت بودن واریانس خطا است که به عنوان فرض همسانی واریانس شناخته می شود. یکی از آزمون های تشخیص ناهمسانی واریانس آزمون بروش-پاگان-

گادفری است که راجع به ثابت بودن یا متغیر بودن واریانس جمله خطا است. آزمون دیگر، پیش فرض رگرسیون آزمون خودهمبستگی سریالی بین جملات خطا است که در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته است. برای این منظور، معمولاً از آزمون تشخیص خود همبستگی سریالی بروش-گادفری استفاده می‌شود. همچنین، آزمون پیشفرض دیگر رگرسیون، آزمون نرمال بودن جملات خطا است که یکی از آزمون‌هایی که نرمال بودن جملات خطا را مورد آزمون قرار می‌دهد، آزمون جارک-برا است. نگاره ۴ نتایج این آزمون‌ها را برای مدل‌های مورد آزمون پژوهش نشان می‌دهد.

نگاره (۴): آزمون‌های پیش‌فرض رگرسیون

مدل	آزمون	آماره F / J-B	سطح معنی داری	وضعیت
مدل اول	آزمون بروش گادفری	۱۴/۲۲۱	۰/۰۰۲	وجود H_0 عدم رد خودهمبستگی سریال
	آزمون بروش پاگان گادفری	۴/۱۵۶	۰/۰۸۱	عدم وجود ناهمسانی H_0 رد واریانس
	آزمون جارک-برا	۶۹/۱۱۷	۰/۰۰۱	توزیع غیر نرمال H_0 عدم رد جملات خطا

بررسی مدل به روش داده‌های ترکیبی

داده‌های این پژوهش به صورت داده‌های ترکیبی است. در داده‌های ترکیبی ابتدا از آزمون F لیمر استفاده می‌شود تا تلفیقی یا تابلویی بودن داده‌ها مشخص گردد. سپس از آزمون هاسمن به منظور تعیین اثرات ثابت یا تصادفی بودن متغیرهای تحقیق جهت برآورد مناسبتر (تشخیص ثابت یا تصادفی بودن تفاوت واحدهای مقطعی) استفاده می‌شود. با توجه به نتایج بدست آمده که در نگاره شماره (۶) ارائه شده است، سطح معنی داری آماره F لیمر برای هر دو مدل کمتر از ۰/۰۵ است. همچنین، بررسی نتایج آزمون هاسمن نشان داد در مدل‌های رگرسیونی پژوهش چون سطح معنی داری آزمون بزرگتر از ۵ درصد است، بنابراین باید از مدل اثرات تصادفی برای برآورد مدل‌ها استفاده شود. نکته قابل توجه این است که با توجه به اینکه مدل‌های مورد بررسی دارای خود همبستگی سریالی هستند و از طرفی چون مدل اثرات تصادفی برای آزمون مدل‌های

رگرسیون انتخاب شده است، بنابراین مشکلی برای آزمون فرضیات وجود ندارد، زیرا در روش اثرات تصادفی از روش حداقل مربعات تعمیم یافته (EGLS) استفاده می‌گردد.

نگاره (۵): نتایج آزمون اثرات داده‌های ترکیبی (پانل)

فرضیه‌ها	آزمون	F / 2 x	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون	مدل انتخابی
فرضیه اول	اثرات ثابت (F لیمر)	۲/۰۱۴	(۸۴/۳۶۶)	۰/۰۰۰	H0 رد	تابلویی
	اثرات تصادفی (هاسمن)	۵/۹۷۹	۵	۰/۰۸۱	عدم رد H0	تصادفی

همچنین، به منظور اطمینان از عدم وجود مشکل همخطی بین متغیرهای توضیحی، آزمون همخطی با استفاده از عامل تورم واریانس (VIF) مورد بررسی قرار گرفت که با توجه آنکه مقادیر این آماره برای متغیرهای توضیحی کمتر از ۱۰ است، بنابراین هم‌خطی بین آنها وجود ندارد.

برآورد مدل پژوهش فرضیه دوم

همانطور که در مدل پژوهش توضیح داده شد، به منظور برآورد مدل فرضیه اول بر اساس رگرسیون لجستیک از آماره‌های آزمون میزان انطباق یا برازش و آزمون هاسمرلمشو یا همان فرض مناسب بودن مدل (کفایت مدل) استفاده شد.

آزمون میزان انطباق یا برازش

به منظور میزان انطباق برازش مدل فرضیه اول از آزمون امنی باس که کیفیت عملکرد مدل را مورد بررسی قرار می‌دهد استفاده می‌شود. در این آزمون مقدار کای دو (χ^2) نشان دهنده این است که متغیر مستقل بر متغیر وابسته اثر دارد یا خیر.

بازار تمرکز حسابرس بر دوره تصدی حسابرس موثر نیست $H_0: \chi^2 = 0$

بازار تمرکز حسابرس بر دوره تصدی حسابرس موثر است $H_1: \chi^2 \neq 0$

نگاره (۶): آزمون امنی باس

آزمون	کای دو	درجه آزادی	سطح معنی داری	نتایج آزمون
امنیت باس	۱۲/۳۱۴	۳	۰/۰۰۳	رد H_0

همانطور که ملاحظه می‌گردد با توجه به سطح معنی داری مقدار کای دو (۱۲/۳۱۴) که کوچکتر از ۵ درصد است، بنابراین مدل متغیر مستقل یعنی تمرکز بازار حسابرسان (CNO) بر دوره تصدی حسابرسان (Tenure) تأیید می‌شود و برازش مناسبی از مدل را دارا است. بنابراین، در سطح اطمینان بالاتر از ۹۵ درصد فرض صفر رد و فرض H_1 مبنی بر پذیرش فرضیه اصلی پژوهش، تأیید می‌شود.

آزمون هاسمرلمشو (فرض مناسب بودن مدل یا کفایت مدل)

آزمون هاسمرلمشو نیز مفید بودن مدل را تأیید می‌کند و شاخصی از توافق بین نتایج مشاهده و نتایج پیش‌بینی شده را ارائه می‌کند. این آماره، آزمونی برای فرض صفر است و نشان‌دهنده مناسب بودن مدل است. در صورتی که سطح معنی داری آن کمتر از ۵ درصد باشد، انطباق ضعیف و مدل مناسب نیست. از آنجا که سطح معنی داری مقدار آماره کای دو (۱۲/۶۴۳) بزرگتر از ۵ درصد است، بنابراین داده‌ها کفایت لازم برای برازندگی مدل را دارند.

مدل مناسب است (کفایت داده های مدل): H_0

مدل مناسب نیست (عدم کفایت داده های مدل): H_1

نگاره (۷): آزمون هاسمرلمشو

آزمون	کای دو	درجه آزادی	سطح معنی داری	نتایج آزمون
هاسمرلمشو	۱۲/۷۱۵	۸	۰/۱۲۲	پذیرش H_0

ضریب همبستگی پیرسون

به منظور بررسی دقیقتر ارتباط بین متغیرهای پژوهش ابتدا طبق نگاره (۶) ضریب همبستگی پیرسون متغیرهای پژوهش انجام می‌شود.

نگاره (۸): ضریب همبستگی پیرسون

تمرکز بازار حسابرس		متغیر وابسته
فشار رقابتی	سهم بازار	
TOP4SHARE – DISTANCE	TOP4SHARE	
-۰/۰۷۶*	-۰/۰۸۷**	تأخیر گزارش حسابرس
-۰/۱۲۷*	-۰/۰۹۶*	دوره تصدی
<p>نکته: * بیانگر معنی داری آماری در سطح خطای ۱٪ است. ** بیانگر معنی داری آماری در سطح خطای ۵٪ است.</p>		
<p>نماد: تأخیر گزارش حسابرس (Audit Report Lag)؛ دوره تصدی حسابرس (Tenure)؛ تمرکز بازار حسابرس (CON)؛ شاخص سهم بازار تمرکز (TOP4SHARE)؛ شاخص فشار رقابتی تمرکز (TOP4SHARE – DISTANCE)</p>		

همانطور که در نگاره فوق مشاهده می شود، بر اساس ضریب همبستگی پیرسون ارتباط تأخیر گزارش حسابرس (Audit Report Lag) و دوره تصدی (Tenure) با سهم بازار (TOP4SHARE) به عنوان اولین مولفه تمرکز بازار حسابرسی (CON) منفی و در سطح خطای ۵ درصد معنادار است که این به معنای آن است که با افزایش تمرکز بازار حسابرسی، تأخیر گزارش حسابرس و دوره تصدی، کاهش می یابد.

آزمون فرضیه های پژوهش

نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول و دوم (برآورد مدل شماره ۱) در نگاره (۷) ارائه شده است.

نگاره (۹): آزمون فرضیه اول پژوهش

متغیر وابسته: تأخیر گزارش حسابرس (Audit Report Lag)				
دوره ی زمانی: ۱۳۹۱-۱۳۹۶				
مشاهدات: ۵۲۰ (سال-شرکت)				
تعداد شرکت های مورد بررسی: ۹۲				
تأخیر گزارش حسابرس (Audit Report Lag)				متغیر
آماره t	خطای استاندارد	ضریب رگرسیونی	نوع ارتباط	
۲/۷۱۶	۰/۰۴۳	۰/۰۹۷	؟	عرض از مبدأ
-۵/۱۷۸	۰/۰۲۱	-۰/۱۲۱**	-	شاخص سهم بازار
-۲/۷۲۳	۰/۰۳۶	-۰/۰۸۹*	-	فشار رقابتی
-۳/۳۰۱	۰/۰۲۵	-۰/۱۰۳**	-	وضعیت مالی
-۲/۴۰۳	۰/۰۳۵	-۰/۰۹۴*	-	اندازه شرکت
-۳/۳۹۲	۰/۰۴۲	-۰/۱۰۸**	-	جریان نقدی
۲/۷۲۸	۰/۰۴۸	۰/۰۸۶*	+	نسبت موجودی
۲/۵۱۸	۰/۰۳۲	۰/۰۵۸*	+	اهرم مالی
۲/۵۶۳	۰/۰۳۹	۰/۰۹۹*	+	اندازه حسابرس
۲/۱۸۷	۰/۰۲۹	۰/۰۹۶*	+	اظهار نظر حسابرس
۰/۷۴۳				ضریب تعیین
۰/۷۱۱				ضریب تعیین تعدیل شده
۲۱/۸۶**				آماره F
۱/۸۱۷				دوربین واتسون
<p>نکته: * بیانگر معنی داری آماری در سطح خطای ۵٪ است. ** بیانگر معنی داری آماری در سطح خطای ۱٪ است.</p> <p>نماد: تأخیر گزارش حسابرس (Audit Report Lag)؛ تمرکز بازار حسابرس (CON)؛ شاخص سهم بازار تمرکز (TOP4SHARE)؛ شاخص فشار رقابتی تمرکز (TOP4SHARE - DISTANCE)؛ اندازه شرکت (Size)؛ وضعیت مالی (Debt)؛ جریان نقدی (CF)؛ نسبت موجودی (Inv)؛ اهرم مالی (Lev)؛ اندازه حسابرس (BIG)؛ اظهار نظر حسابرس (AUDOPIN)؛ ضریب تعیین (R)؛ ضریب تعیین تعدیل شده (R^2).</p>				

ملاحظه مقدار آماره F و سطح معنی داری آن در این نگاره، بیانگر معنی داری کلی مدل رگرسیونی برآزش شده در سطح خطای ۱ درصد است. همچنین، با توجه ضریب تعیین تعدیل شده در مدل (۱) می توان ادعا نمود که حدود ۷۱/۱ درصد از تغییرات تأخیر گزارش حسابرس (Audit Report Lag)، توسط متغیرهای مدل توضیح داده می شود. همان گونه که در نگاره

فوق نیز مشهود است، ضریب برآوردی و آماره t مربوط به معیار اول تمرکز بازار حسابرسی یعنی شاخص سهم بازار تمرکز (TOP4SHARE)، منفی و در سطح خطای ۵ درصد، معنادار بوده که حاکی از وجود رابطه منفی معنادار بین شاخص سهم بازار تمرکز (TOP4SHARE) با تأخیر گزارش حسابرسی (Audit Report Lag) است. همچنین، مشخص گردید، ضریب برآوردی و آماره t مربوط به معیار دوم تمرکز بازار حسابرسی یعنی شاخص فشار رقابتی (TOP4SHARE - DISTANCE) در سطح خطای ۱ درصد با تأخیر گزارش حسابرسی (Audit Report Lag)، ارتباط منفی و معنی داری دارد. ضریب برآوردی و آماره t در مورد متغیر ویژگی‌های صاحبکار نشان داد اندازه شرکت (Size) با هزینه حسابرسی و کیفیت حسابرسی در سطح خطای ۵ درصد، ارتباط مثبت و معنی داری دارد. همچنین، در مورد اهرم مالی (Lev) مشخص گردید با هزینه حسابرسی ارتباط مثبت، اما با کیفیت حسابرسی ارتباط منفی و معنی داری در سطح خطای ۵ درصد، دارد.

در ادامه نتایج آزمون فرضیه دوم پژوهش بر اساس رگرسیون لجستیک بررسی شد.

بر اساس نتایج بدست آمده از نگاره (۹)، مقدار ضرایب تعیین کاکس - اسنل و نگلکرک نشان‌دهنده مقدار تغییر در متغیر وابسته هستند که به وسیله مدل تبیین می‌شود که معادل ضریب تعیین (R^2) در رگرسیون خطی هستند و به ترتیب مقدار آن برابر ۱۱/۵ درصد و ۱۶/۳ درصد است. این نتایج نشان می‌دهد حداقل ۱۱/۵ و حداکثر ۱۶/۳ (تقریباً حد پایین و حد بالا) درصد از تغییرات دوره تصدی توسط مولفه‌های متغیرهای مستقل و کنترلی رگرسیون لجستیک تبیین شده است. بررسی ضرایب رگرسیونی متغیرها نشان می‌دهد که در سطح معنی داری ۵ درصد، ضریب متغیر دو شاخص سهم بازار (۰/۳۸۸-) و فشار رقابتی برابر با (۰/۴۱۹-) است. این نتایج نشان می‌دهد در سطح خطای ۵ درصد در هر دو معیار، رقابت بازار حسابرسی با دوره تصدی حسابرسی (Tenure)، ارتباط منفی و معنی داری دارد. همچنین، برای تعیین درصد صحت پیشبینی مدل، از تحلیل انتظارات/پیشبینی، برای مدل‌های دو ارزشی استفاده شد. نتایج تحلیل درصد صحت پیشبینی مدل نشان می‌دهد، به‌طور کلی ۱۶/۳۲ درصد مواقع و با استفاده از الگوی یاد شده می‌توان دوره تصدی و یا عدم‌دوره تصدی را با استفاده از متغیر مستقل و متغیرهای کنترلی به درستی پیشبینی نمود. به‌طوری که ۵۸/۱۶ درصد از شرکت‌ها در طی دوره زمانی

بررسی، دارای دوره تصدی بدهاند (براساس سال / شرکت) و ۴۱/۸۴ درصد از شرکت‌ها در طی دوره بررسی دارای عدم دوره تصدی بدهاند.

نگاره (۱۰): نتیجه آزمون فرضیه دوم پژوهش

دوره‌ی زمانی: ۱۳۸۹-۱۳۹۵			متغیرها
Tenure (متغیر وابسته: دوره تصدی حسابرس) تعداد شرکت‌های مورد بررسی: ۱۱۲ مشاهدات: ۷۸۴ (سال-شرکت)			
دوره تصدی حسابرس (Tenure)			نوع ارتباط
آماره والد	ضریب رگرسیونی		
۲/۱۱۰	۰/۱۷۹	؟	عرض از مبدا
-۶/۴۱۶	-۰/۴۱۹ ^{**}	-	شاخص سهم بازار
-۴/۴۰۴	-۰/۳۸۸ ^{**}	-	فشار رقابتی
-۶/۷۱۱	-۰/۵۹۳ ^{**}	-	وضعیت مالی
-۵/۵۴۵	-۰/۵۴۳ ^{**}	-	اندازه شرکت
-۵/۳۱۱	-۰/۴۵۸ ^{**}	-	جریان نقدی
-۶/۶۸۶	-۰/۶۶۶ ^{**}	-	نسبت موجودی
۴/۱۰۸	۰/۴۳۱ ^{**}	+	اهرم مالی
-۵/۹۸۱	-۰/۵۰۵ ^{**}	-	اندازه حسابرس
۱/۲۱۸	۰/۱۱۲	؟	اظهار نظر حسابرس
۱۱/۵			ضریب تعیین کاکس و اسنل
۱۶/۳			ضریب تعیین نگلکرک
۱۳۲/۶۱۷			آماره درست‌نمایی
۵۸/۱۶			درصد پیش بینی صحیح دوره تصدی
۴۱/۸۴			درصد پیش بینی صحیح عدم دوره تصدی
۱۶/۳۲			درصد پیش بین صحیح کلی مدل
۳۸۱			دوره تصدی بر اساس مشاهده از مجموع ۵۵۲
۱۷۱			عدم دوره تصدی بر اساس مشاهده از مجموع ۵۵۲
<p>نکته: * بیانگر معنی‌داری آماری در سطح خطای ۱٪ است. ** بیانگر معنی‌داری آماری در سطح خطای ۵٪ است.</p> <p>نماد: دوره تصدی حسابرس (Tenure)؛ تمرکز بازار حسابرس (CON)؛ شاخص سهم بازار تمرکز (TOP4SHARE)؛ شاخص فشار رقابتی تمرکز (TOP4SHARE - DISTANCE)؛ اندازه شرکت (Size)؛ وضعیت مالی (Debt)؛ جریان نقدی (CF)؛ نسبت موجودی (Inv)؛ اهرم مالی (Lev)؛ اندازه حسابرس (BIG)؛ اظهار نظر حسابرس (AUDOPIN)؛ ضریب تعیین (R)؛ ضریب تعیین تعدیل شده (R²).</p>			

نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش بررسی تأثیر تمرکز بازار حسابرسی بر تأخیر گزارش حسابرس و دوره تصدی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بود که در دوره زمانی پژوهش از ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۶ بود و تعداد ۹۲ شرکت بورس اوراق بهادار مورد بررسی قرار گرفت. در تحلیل نتایج آزمون فرضیه اول پژوهش باید بیان نمود، با توجه به اینکه برای سنجش تمرکز بازار حسابرس از دو شاخص سهم بازار و فشار رقابتی استفاده گردید، مشخص شد بین تمرکز بازار حسابرس با تأخیر گزارش حسابرس ارتباط منفی و معنی‌داری وجود دارد. به عبارتی، موسسات حسابرسی تلاش می‌کنند، با استخدام شرکای حسابرسی باتجربه و کارمندان ماهر، تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی را کاهش دهند. نتیجه این فرضیه با تحقیق گنتر (۲۰۰۴)، اوکسیرا (۲۰۰۶)، پیرسون و ترامپتر (۱۹۹۴)، دانوس و ایچینسیهر (۱۹۸۶) و نیومن و ویلکینس (۲۰۱۲) بدلیل تأیید تأثیر هر دو معیار تمرکز بازار حسابرسی بر تأخیر گزارش حسابرس، مطابقت دارد. در تحلیل نتایج فرضیه دوم پژوهش باید بیان نمود هر دو معیار تمرکز بازار حسابرسی یعنی شاخص سهم بازار و فشار رقابتی تأثیر منفی و معنی‌داری بر دوره تصدی حسابرس دارند و این موضوع می‌تواند در تقویت کیفیت حسابرسی موثر باشد. به عبارتی، تمرکز بازار حسابرسی باعث می‌شود موسسات حسابرسی تلاش نمایند که استقلال خود را که بدلیل جایگاهی که در بین مشتریان عمده خود داشته و در بازار بدست آورده‌اند، حفظ نمایند و با حفظ فلسفه رعایت سطح بالای استانداردهای حسابرسی همواره تلاش کنند از شغل و حرفه خود به درستی صیانت نمایند. با استقلال بیشتر موسسات حسابرسی، صورت‌های مالی شرکت‌ها بدون هیچگونه روابط غیراخلاقی و دوره تصدی که سوء ضنی بر کاهش کیفیت حسابرسی است، بررسی خواهد شد. بر این اساس، موسسات حسابرسی با حفظ کیفیت حسابرسی بالا، ضمن حفظ جایگاه خود در بازار، تلاش می‌کنند وجه تخصصی و مستقل خود را به دیگر موسسات و صاحبکاران نمایش دهند. در واقع اینگونه موسسات ارزش وجودی صاحبکاران فعلی را میدانند و تلاش می‌کنند از طریق رعایت ملزومات حسابرسی در ترویج هر چه بیشتر کیفیت حسابرسی و ارائه اظهارنظرهای مستقل حسابرسی، کوشا باشند. نتیجه آزمون این فرضیه با تحقیقات کالاپور و همکاران (۲۰۱۰) و نیوتون و همکاران (۲۰۱۳) تطابق دارد.

چیزی که بسیار در بازار حسابرسی و بازار سرمایه ایران بسیار مشهود است، نبود معیارهای مشخص و مصوبی در ارتباط با معیارهای تأخیر در گزارش حسابرسی است. نکته قابل توجه این است که علاوه بر تاخیرهایی که به صورت عادی در ارائه گزارش حسابرسی به شرکت وجود دارد، تاخیرهای دیگری نیز ممکن است صورت گیرد که غیرمترقبه بوده و به وقوع پیوستن آن قابل پیش‌بینی نیست. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود به این موضوع که در هر دوره رسیدگی حسابرسی، عواملی وجود دارند که در صورت وقوع آن انتظار بر این است که حسابرس برای حفظ کیفیت حسابرسی نیازمند تمرکز و دقت بالاتر در بررسی خود و به تبع صرف زمان بیشتری است که در نهایت منجر به تاخیر در ارائه گزارش حسابرس می‌شود، توجه شود. همچنین، پیشنهاد می‌شود، نتایج این پژوهش با توجه به آنکه اطلاعات با ارزشی از جهت تجربی و نظری درباره مزایا و چالش‌های تمرکز بازار حسابرسی فراهم نموده است، مورد توجه قانونگذاران قرار گیرد، زیرا ساختارهای بازار موسسات حسابرسی می‌تواند از طریق ایجاد رقابت بیشتر حتی با وجود تمرکز در بازار حسابرسی، به ارتقای سطح شفافیت و کیفیت حسابرسی صورت‌های مالی کمک نمایند. نتایج بدست آمده می‌تواند درک سهامداران و سرمایه‌گذاران را از چگونگی تأثیرگذاری تمرکز بر کیفیت حسابرسی، افزایش و علت چرایی حصول نتایج متفاوت را تبیین نماید. همچنین، نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که هزینه‌های حسابرسی نقش مهمی را در رابطه بین تمرکز و کیفیت حسابرسی بازی می‌کند و وجود نظارتها در این بخش می‌تواند کمکهای شایان توجهی در هدفمندتر کردن هزینه‌های حسابرسی ایجاد کند.

منابع

- Ahmadpour, A., Tavakolnia, E., & Masoomi, T. (2015). Investigating the Moderating Effect of Auditor industry specialization on the Relationship between Board Governance and Accruals Based Earnings Management: Empirical Evidence from Companies Listed in Tehran. *Journal of Management Accounting and Auditing Knowledge*, 4(1), 93-106. (In Persian).
- Al-Ghanem, W., & Hegazy, M. (2011). An empirical analysis of audit delays and timeliness of corporate financial reporting in Kuwait. *Eurasian Business Review*, 1(1), 73-90.
- Ball, R. (2001). Infrastructure requirements for an economically efficient system of public financial reporting and disclosure. *Brookings-Wharton papers on financial services*, 2001(1), 127-169.
- Bamber, E. M., Bamber, L. S., & Schoderbek, M. P. (1993). Audit structure and other determinants of audit report lag: An empirical analysis. *Auditing*, 12(1), 1.

- Basioudis, I. (2019, September). An analysis of UK Andersen clients pre-and post Andersen demise: where have they gone and did they pay more?. In 12th Annual Conference of the EuroMed Academy of Business.
- Blair, R., & Kaserman, D. (1980). Preservation of Quality and Sanctions within the Professions. In *Regulating the Professions. A Public-Policy Symposium*, Lexington, Mass., DC Heath (pp. 185-198).
- Bonsón-Ponte, E., Escobar-Rodríguez, T., & Borrero-Domínguez, C. (2008). Empirical analysis of delays in the signing of audit reports in Spain. *International journal of auditing*, 12(2), 129-140.
- Boone, J. P., Khurana, I. K., & Raman, K. K. (2012). Audit market concentration and auditor tolerance for earnings management. *Contemporary Accounting Research*, 29(4), 1171-1203.
- Carson, E., Simnett, R., Soo, B. S., & Wright, A. M. (2012). Changes in audit market competition and the Big N premium. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 31(3), 47-73.
- Chaney, P. K., & Philipich, K. L. (2002). Shredded reputation: The cost of audit failure. *Journal of accounting research*, 40(4), 1221-1245.
- Chaney, P. K., Jeter, D. C., & Shaw, P. E. (2003). The impact on the market for audit services of aggressive competition by auditors. *Journal of Accounting and Public Policy*, 22(6), 487-516.
- Chen, S., Sun, S. Y., & Wu, D. (2010). Client importance, institutional improvements, and audit quality in China: An office and individual auditor level analysis. *The Accounting Review*, 85(1), 127-158.
- Council, F. R. (2006). Competition and choice in the UK audit market. United Kingdom: Financial Reporting Council.
- Cormier, D., Demaria, S., & Magnan, M. (2017). Beyond earnings: do EBITDA reporting and governance matter for market participants?. *Managerial Finance*.
- Danos, P., & Eichenseher, J. W. (1986). Long-term trends toward seller concentration in the US audit market. *Accounting Review*, 633-650.
- DeFond, M. L., Wong, T. J., & Li, S. (1999). The impact of improved auditor independence on audit market concentration in China. *Journal of accounting and economics*, 28(3), 269-305.
- Dunn, K., Kohlbeck, M., & Mayhew, B. W. (2011). The impact of the Big 4 consolidation on audit market share equality. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30(1), 49-73.
- Feldman, E. R. (2006). A basic quantification of the competitive implications of the demise of Arthur Andersen. *Review of Industrial Organization*, 29(3), 193-212.
- Feurer, S., Bauback, E., & Woodside, A. (2016). Applying configurational theory to build a typology of ethnocentric consumers. *International Marketing Review*, 33, 351-375.
- Francis, J. R., & Wang, D. (2008). The joint effect of investor protection and Big 4 audits on earnings quality around the world. *Contemporary accounting research*, 25(1), 157-191.
- Francis, J. R., Michas, P. N., & Seavey, S. E. (2013). Does audit market concentration harm the quality of audited earnings? Evidence from audit markets in 42 countries. *Contemporary Accounting Research*, 30(1), 325-355.

- Gao, N. W. (2011). The development of the CPA industry and policies in China since 2010. (In Chinese). *Money Watching and Credit Rating*, 91, 32-41.
- Gerakos, J., & Syverson, C. (2015). Competition in the audit market: Policy implications. *Journal of Accounting Research*, 53(4), 725-775.
- Gettler, L. (2004). PwC exits NAB audit race, but stays close. *The Age*, (June 5).
- Gholami, G. S., Bazrafshan, A., & Salehi, M. (2019). Relation of Audit Market Concentration to Audit Fees and Audit Quality according to Article 99 of Fifth Development Plan Law. (In Persian)
- Habib, A., & Bhuiyan, M. B. U. (2011). Audit firm industry specialization and the audit report lag. *Journal of international accounting, auditing and taxation*, 20(1), 32-44.
- Habib, A., & Muhammadi, A. H. (2018). Political connections and audit report lag: Indonesian evidence. *International Journal of Accounting & Information Management*.
- Hsieh, T. S., Kim, J. B., Wang, R. R., & Wang, Z. (2020). Seeing is believing? Executives' facial trustworthiness, auditor tenure, and audit fees. *Journal of Accounting and Economics*, 69(1), 101260.
- Huang, T. C., Chang, H., & Chiou, J. R. (2016). Audit market concentration, audit fees, and audit quality: Evidence from China. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 35(2), 121-145.
- Jeter, D. C., & Shaw, P. E. (1995). Solicitation and auditor reporting decisions. *Accounting Review*, 293-315.
- Kallapur, S., Sankaraguruswamy, S., & Zang, Y. (2010). Audit market concentration and audit quality. Available at SSRN 1546356.
- Khodadadeh Shamloo, N., & Badavar Nahandi, Y. (2017). The Effect of Auditor Industry Specialization and Auditor Tenure on Comparability of Financial Statements by Emphasis on Firm's Life-Cycle. *Journal of Financial Accounting Research*, 9(2), 105-127. (In Persian)
- Leventis, S., Weetman, P., & Caramanis, C. (2005). Determinants of audit report lag: Some evidence from the Athens Stock Exchange. *International Journal of Auditing*, 9(1), 45-58.
- Mohammad Rezaei, F., & Yaghoub Nezhad, A. (2017). Audit firm size and audit quality: Theoretical and research method critiques and suggestions. *Quarterly Journal of Financial Accounting and Auditing*, 9(34), 31-59. (In Persian).
- Moizer, P., & Turley, S. (1987). Surrogates for audit fees in concentration studies. *AUDITING-A JOURNAL OF PRACTICE & THEORY*, 7(1), 118-123.
- Ng, P. P., & Tai, B. Y. (1994). An empirical examination of the determinants of audit delay in Hong Kong. *The British Accounting Review*, 26(1), 43-59.
- Numan, W., & Willekens, M. (2012). An empirical test of spatial competition in the audit market. *Journal of Accounting and Economics*, 53(1-2), 450-465.
- Pearson, T., & Trompeter, G. (1994). Competition in the market for audit services: The effect of supplier concentration on audit fees. *Contemporary accounting research*, 11(1), 115-135.
- Ramezanahmadi, M, R., & Dorseh, S.S. (2016). Impact of Short-term and Long term Audit Tenure on future Stock Price Crashes. *Journal of Financial Accounting Knowledge*, 2(4), 111-136. (In Persian).

- Sajadi, S, H., Farzmand, H., & Bani Nemeh, A. (2016). Impact of audit quality on non-audit services, sixteenth, 65 (4), 47-25. (In Persian)
- Sanders, G., Allen, A., & Korte, L. (1995). Municipal audit fees: Has increased competition made a difference?. *Auditing*, 14(1), 105.
- Schaen, M., & Maijoor, S. (1997). The structure of the Belgian audit market: The effects of clients' concentration and capital market activity. *International Journal of Auditing*, 1(2), 151-162.
- Treasury, U. S. (2008). Advisory committee on the auditing profession: final report. October, 6, 2008.
- Wang, Q., Wong, T. J., & Xia, L. (2008). State ownership, the institutional environment, and auditor choice: Evidence from China. *Journal of accounting and economics*, 46(1), 112-134.
- Watts, R. L., & Zimmerman, J. L. (1983). Agency problems, auditing, and the theory of the firm: Some evidence. *The Journal of Law and Economics*, 26(3), 613-633.
- Wei, L. (2013). Determinants and implications of audit reporting lags in China (Doctoral dissertation, Thesis Lignan University).
- Willekens, M., & Achmadi, C. (2003). Pricing and supplier concentration in the private client segment of the audit market: Market power or competition?. *The International Journal of Accounting*, 38(4), 431-455.